

Ірина МАГРИЦЬКА

СЕМАНТИКА І НОМІНАЦІЯ РИТУАЛЬНИХ ВИКУПІВ У СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКОМУ ВЕСІЛЛІ

Пріоритетним напрямком сучасної славістики є вивчення “культурних” мовних знаків, які у своєму комплексному аналізові відкривають можливість установити зв'язки між матеріальною і духовною культурою етносу, реконструювати етапи його розвитку, зробити висновки про світоглядні уявлення наших предків. Цінним джерелом для таких досліджень була й залишається лексика українського весільного обряду, що є важливою ланкою традиційної слов'янської культури.

Метою нашої розвідки є аналіз лексики на позначення весільних викупів у східнослобожанських говірках на тлі самого обряду, визначення особливостей функціонування назв, з'ясування шляхів їх постання і спроба пояснення причин динаміки обрядів на етнографічному та лексичному рівнях.

При дослідженні використано власні матеріали, зафіксовані на магнітофонну плівку під час тематичного обстеження в 1993 – 1997 рр. україномовних сіл Луганської області (список обстежених населених пунктів подано нижче); у діяхронному аспекті використано регіональні етнографічні записи кінця XIX ст. [1; 2].

За нашими спостереженнями, склад і структура східнослобожанського весільного дійства в різних селах досить варіативні. На підставі синтезу всіх варіантів виділено обов'язкові, факультативні, супровідні й наскрізні весільні обряди. До останніх належать посад і благословення молодих, а також різноманітні викупи, які, повторюючись, пронизують увесь весільний церемоніал.

Екстралінгвальний матеріал показує, що у східнослобожанському весіллі існує (або до недавнього часу існувало) чимало обрядових викупів. Перший із них відбувався в передвесільний період, коли батьки дівчини, погодившись на шлюб, домовлялися зі старостами жениха про грошову допомогу для себе — свого роду “викуп” за дочку. За багатих дівчат батьки вимагали великий викуп у вигляді грошей, могли виторговувати дещо з хазяйства. Інформатор розповідає: *Мо́йа ма́ти бу́ла ни́тоши́ниц'а / то́рго́ўка ба́гата // а раз ба́гата / за не́йї то́ї / хто с вата́йец'а / до́лжен грош'і пла́тит' // при́шоў табу́нец' старос'т'іў / а ба́т'ки про́с'ат' ви́куп за мо́ло ду // ма́ти йі́йї ка́же / за на́шу н'і́в'есту п'я́т'сот ру́бл'іў! // а т'і / н'і / т'риста! // і не со́йд'і́нили йі́х // т'і ви́ход'ат' за дв'і́р / і де́ д'ад'ко мо́ло до́го // шо там / де бу́ли? // та хо́т'іли Га́л'ку за́с'ватат' / т'риста ру́бл'іў йе / а дв'і́с'т'і*

не|має // д'ад'ко / по|думаєш / д|в'іс'т'і рубл'і! / вер|таймос' / за
та|ку н'і'в'єсту |можна ш':є до|бавит'! // а во|ни то|же бу|ли
ба|гат'і // вер|тайуц':а // стано|в'ім' водку / платим |грош'і! // і
зас'ватали // то|д'і т'іко |нитошниц'і прода|валис'а // (н.п. 91).

Цей обряд є різновидом ритуальних викупів, які, на думку істориків, є ремінісценцією архаїчної “купівлі-продажу” нареченої як товару [3: 10-11; 4: 49]. Цілком очевидно, що введення її у весільну драму можна хронологічно пов'язати з розвитком у суспільстві товарно-грошових відносин. Акціональний план описуваного обряду відбивають лексеми **договорь*¹ [1: 605], *догово(і)р*, *викуп(у) молодої* та описові конструкції *выговоряты [2: 421], *выговляты [2: 426], *торгуюцьця [1: 517, 962], *торгуватис'(а)*, ~ за н'і'в'єсту (молоду), *выговар'увати*, *т'ребувати викуп*, *просити грош'і* (географію сучасних назв подано в таблиці). У найменуваннях різними номінативними засобами відбито особливості проведення обряду: представники роду молодого або відразу дають призначену ціну за дівчину, або добиваються при цьому поступок від її батьків.

Найдавнішою матеріалізованою формою купівлі нареченої є зумовлена весільним договором плата за молоду з боку нареченого. Номінативні одиниці *помочь [1: 103], *въ помощь [1: 793], *подможное [1: 11], *викуп* (н.п. 89), *плата за д'ірку* (н.п. 27, 32, 47), *плата за молоду* (н.п. 1, 47, 51) прозоро розкривають договірні та обмінні стосунки, сполучені зі стародавнім звичаєм; ідентичну внутрішню форму зберігає назва *шос' виговар'ували* (н.п. 33). Більш конкретизованою є конструкція *шос' із ха'з'аїства* (н.п. 27), яка вказує на предметно виражену плату за наречену, а також лексема *п'ридане* з додатком *два'нац':ат' пудоу пше'ниц'і* (н.п. 90). У давніх говірках відзначено ще номен *пидстожне* ‘гроші батькам дівчини за дочку’ [1: 103, 132] зі зневизначеною мотивацією. Лексична одиниця *столове* (н.п. 2) перебуває в опозиції як еквівалент із відмінною внутрішньою формою, зумовленою ритуальною функцією стола, на який представники роду жениха клали гроші за молоду. Спільнокоренева назва *настольное* ‘т.с.’ функціонує також у російських говірках [5: 195].

Додамо, що обряд “виторговування” нареченої її батьками у старостів жениха зафіксовано нами у п'ятнадцяти населених пунктах лише в розповідях інформаторів старшого віку.

Інші викупи в сучасному обряді більш поширені; відбуваються вони у власне весільний період.

¹ Знак * указує на фіксацію лексем у давніх джерелах; орфографію записів збережено.

Коли весільний поїзд їде за молодою, чоловіки та хлопці з її села чи вулиці влаштовують молодому “перейму” – ставлять серед дороги стіл чи ослін, застелений рушником, кладуть на нього хліб-сіль (можуть робити й інші перешкоди) з метою зупинити поїзд і взяти викуп за дівчину. Дружко або молодий наливають кожному по чарці, а свашки дають по шишці. У сучасних говірках цей обряд має назви *пе́рейма(и)*, *пере́пона*, *перети́нан’а*, які виявляють тісний зв’язок із акціональним планом і мотивуються відповідними дієсловами – контекстуальними синонімами. За свідченням П.Романюка, весільні номени, утворені за моделлю *пере-* + *пин-* (*пон-*) ‘т.с.’, поширені також на Чернігівщині, у південно-західному наріччі, в українському та білоруському Поліссі [6: 104]. Активне функціонування назв в архаїчній слов’янській зоні — безперечно свідчення їх давності, а отже, й давності самого обряду.

Атрибутивну сторону цього викупу в досліджуваних говірках відбивають лексеми, що позначають різні засоби перешкоди на шляху молодого і демонструють “конфлікт” двох родів, відзначений багатьма дослідниками східнослов’янської весільної обрядовості: *ве(’и)р’оўка* (н.п. 1, 3, 5, 7, 8, 10, 13, 17-20, 22, 23, 27, 31, 32, 37, 41, 42, 46, 55, 61, 64, 66, 67, 75, 77-80, 82, 86, 88, 89, 98-102), *бе’ч’ова* (н.п. 2, 28, 31, 33, 34, 38, 40, 44, 50, 56, 59, 67, 96, 97, 99), *бе’ч’оўка* (н.п. 35, 82, 83, 94), *мотузок* (н.п. 4, 15, 25, 34, 36, 39, 86, 95), *мотузка* (н.п. 87), *рушник* (н.п. 21, 27, 28, 50), *полотно* (н.п. 67), *поіа’сок* (н.п. 86), *л’єнти* (н.п. 20, 30, 51), *в’їжки* (н.п. 33), *на’лигач* (н.п. 25, 50), *це’пи* (н.п. 32), *колода* (н.п. 61, 65, 70), *жердина* (н.п. 7, 54), *др’уч’ок* (н.п. 9, 24, 71, 78, 81), *палки* (н.п. 4, 42, 92, 99), *дерево* (н.п. 4), *дере’вина* (н.п. 95), *дубини* (н.п. 45), *ого’лб’і* (н.п. 4), *дра’бина* (н.п. 2), *плет’і’н’і* (н.п. 70), *воз* (н.п. 68), *ст’іл* (н.п. 49, 57, 74, 100-102), *с’тулка* (н.п. 89), *с’тулочка* (н.п. 23). При описі обряду перегородження дороги весільному поїзду молодого інформатори вживають також вирази: *го’род’ат’ чим по’пало* (н.п. 42), *пал’ат’ во’гон’* (н.п. 91), *бра’лис’а за’руки* (н.п. 6, 7, 11, 12, 17, 20, 29, 39, 48, 69, 99), *розп’инайуц’а (с’і’дайут’, л’а’гайут’) серед до’рози* (н.п. 3, 23, 47, 87). У воротах двору молоді предстатники її роду з цією ж метою розводять вогнище, що має назви: *(в)о’гон’* (н.п. 5, 6, 8, 9, 15, 17, 18, 25, 28, 43, 51, 53, 55, 58, 61, 62, 64, 68, 69-71, 73, 76, 77-79, 81, 82, 87, 89, 91, 94, 96-98), *огниш’е* (н.п. 59), *ко’сте(’о)р* (н.п. 6, 10, 22, 48, 54, 60, 64, 74, 79, 80, 85, 86, 88, 90), *жа’р* (н.п. 69), *полум’я* (н.п. 48).

Без сумніву, найменування позначають різні реалії, використовувані в цих епізодах. Дослідники східнослов’янського весілля А.Байбурін і Г.Левінтон вважають, що такі ритуальні предмети, як жердина, поліно, стіл, що стоїть на дорозі, вогнище в цьому контексті первісно втілювали штучні кордони між “своїм” і

“чужим” простором [7: 98]. Таке зауваження служить на користь висновку про те, що цей фрагмент весільного обряду генетично зобов’язаний давнім уявленням наших предків. На наш погляд, велика кількість репрезентантів семи ‘засоби перешкоди на шляху молодого’, як і відсутність чіткої закріпленості за обрядом конкретного атрибута, засвідчують недовгу обрядову історію позначуваних реалій, у цілому ж вони демонструють втрату або затемнення первісного змісту обряду, його деміфологізацію.

Один із варіантів перейми — коли в разі, якщо молода живе в іншому селі або в іншому кутку того самого села, хлопці з її сторони ставлять серед дороги стіл — Хв.Вовк пояснює дещо інакше – як “наявний пережиток тих прав, які за старих часів мали на дівчину всі парубки її клану” [8: 202].

Найбільше труднощів чекає на поїжджан при під’їзді до двору молоді. Представники її роду, а також хлопці-сусіди виставляють стіл, закривають ворота, тримаються за руки — для того, щоб не дати коням вільно проїхати і взяти за молоду викуп. Перешкоджають по-різному: *Ран’ч’е на ворот’их па’лили о’гон’ / шоб кон’і не пройшли / і колесо ч’іп’л’али / палки ўстро’м’л’али ў колесо і били по йому // (н.п. 77); У’с’а р’ід’н’а і сус’іди не пускайт’ / ста’ноў’ат’ горш’ок чи малиї чи ма’к’ітру з поп’ілом // хлопнут’ / і поп’іл полетит’ по духов’і / а кон’і л’а’кайт’ :а і не їдут’ // (н.п. 52); Сто’ят’ два парн’і з др’учками / в’ізника розга’н’аіе коней / шоб проскочити / а ці’і хлопці’ бедо’вен’к’і / хватайт’ коней з обох стор’ін за вудели і спин’айут’ коней // (н.п. 10).* Щоб отримати можливість заїхати у двір, поїжджанам знову треба розплачуватися. Спеціальні назви цього обряду — *во’р’ітниц’а*, *пудрити молодого*. В основу номінації лексеми *во’р’ітниц’а* покладено локативну ознаку — місце створення перешкоди для здійснення викупу. Спільнокореневі різноафіксні найменування з такою ж семантикою відзначено в середньонаддніпряньській [9: 6] та південно-російській [10: 40] діалектних зонах. Постання аналітичної назви пояснюємо зв’язком обряду з дією супровідного характеру: під час викупу представники роду молоді обсипають попелом весільних коней. За свідченням В.Іванова [1], наприкінці XIX ст. ворота двору молоді викупували в н.п. 20, 43, 44, 73, 77, 97, але давнє джерело спеціальних його назв не наводить.

Зайшовши до хати і побачивши, що молоді там немає, молодий шукає її. Як правило, вона захована в когось із родичів, сусідів чи дружок. І молодому з дружком і боярами доводиться шукати молоду, а знайшовши, знову платити викуп. Цей поширений у минулому обряд сьогодні фіксується на всій досліджуваній території. Номінативно він позначений моно- й

білексемами: *викуп (молодой), одкуп молодой, викупл'ан':а, торг(у)*. У н.п. 4, 6, 10, 25, 35, 66, 94 викуп у цьому епізоді сполучений з обрядом підміни молодої: *Бувайе так / шо зам'іс'т' молодої нар'ад'ат' йакус' стару бабу / хва'ту йї поч'епл'ат' або з кукургузин':а в'інок зробл'ат' / покра'с'ат' його // п'ідвод'ат' до молодого / а в'ін каже / е н'і / це не мо'йа! // то'д'і знову шука'ют' // (н.п. 10)*. За те, щоб вивели справжню молоду, дружок повинен заплатити викуп. У деяких селах обряд підміни молодої має інші хронологічні рамки: або під час сватання (н.п. 101), або другого весільного дня (н.п. 46).

На думку вчених, смисл звичаю підміни молодої, її імітації пояснюється як захисне чаклунство; сягає він часів первіснообщинного ладу — періоду переходу від матріархату до патріархату, коли чоловіки ламали старий шлюбний порядок і забирали жінок у свою родину, коли парний шлюб ще був неміщним [11: 55].

У деяких селах поширені обряди викупу приданого молодої і гостьових подарунків у вигляді білизни. Зафіксовані і їх спеціальні назви: *викуп приданого (скрин'і) і л'он виби вати*. Інформатор пояснює: *Л'он виби вати / значит', викуп б'рати // шо на дар'ат' / с'вашка скла да ў м'ішок / а то д'і чо гос' они за вод'ац':а / і ў ц'і'йей с'вашки хоч'ут' одн'ат' / а она ўп'ираец':а // то д'і л'уди збира'ют' м'ішок і біут' по постел'і / приказу'ют' / ої удаїс'а мої л'он / ої удаїс' / молоді! // це значит' забрати дари до молодого // це дл'а церемон'ій / щоб в'ремн'а зат'аг'ти // (н.п. 31)*.

У власне весільний період відбувається ще чимало ритуальних викупів, наприклад: молодої при “викраденні” за весільним столом, рушника або вінка молодої, місця для молодого за весільним столом, весільного деревця, пляшки з колосками, що стоїть на столі перед молодими, головного убору молодого, взуття молодої, весільного короваю тощо. При описі цих обрядів більшість інформаторів використовує корелятивні дієслівні пари: *вимагати (брати, просити, потребувати, заробл'ати) викуп (могорич', чарку) — платити (давати) викуп (могорич')*. Назва *брати могорич'* ‘перегородження дороги весільному поїзду’ відзначена також у подніпровській зоні середньополіського говору [12: 237]. Зауважимо, що при досить частій фіксації обрядових викупів давні етнографічні регіональні джерела теж не багаті на їх спеціальні найменування. Лише у н.п. 87 В.Івановим зафіксовано назву *выкупъ* ‘обряд викупу головного убору молодого’, а в н.п. 84 — *выкупъ за косу* ‘викуп за косу молодої’.

Додамо, що лише два з цих численних викупів поширені на всій обстеженій території — викуп місця для молодого і весільного короваю. Викуп місця для молодого за весільним столом або його

різновид – викуп коси молодої відбувається під час важливої ритуальної дії – посаду молодих, і супроводжується імітацією боротьби молодшого брата молодої з молодим і його дружком: вимагаючи викуп за сестру (її косу), брат б'є чоловіків палицею з реп'яхами, а отримавши символічну плату, тікає з хати. Ця втеча, на думку Хв.Вовка, “є симуляцією страху, який вони (брати молодої. – І.М.) колись мусили справді відчувати перед своїм родом за продаж сестри або, краще сказати, за те, що допустили її умикання” [8: 204]. На наш погляд, із цим давнім шлюбним звичаєм генетично пов'язані також викупи воріт двору молодої і самої молодої при її пошуках.

Супроводжуваний викупом розподіл короваю між родичами наприкінці весілля є глибоко символічним: відомо, що в наших предків головний обрядовий хліб був наділений надзвичайними дітородними властивостями.

Дії персонажів пародійного весілля пройняті розвагами й жартами: дружка та хрещених батьків молодих гойдають у рядні, рідних батьків катають на візку, раніше везли до корчми, де вони або їхні діти мусили “розплачуватися” горілкою та пивом, а в протилежному разі їх перевертають у річку чи калюжу. В окремих населених пунктах ми записали кілька прозоро мотивованих діями учасників обряду назв післявесільних викупів: *вико лихувати* (*Іак і дут' до бат'к'їу моло доой / тут на во рот'іх сто'їат' із р'ад ном / вико лихуйут' / т'реба да ват' викуп //* (н.п. 68)); *брати штрахв* (*У поне д'ілок із тих / хто зап'із ни'с'а / б'рали штрахв на во рот'іх //* (н.п. 68)); *кувати свек'руху* (*На другий ден' уми вайут' гостей / засл'інку да'їут' в'ід п'еч'і / шоб' вимазалис' / а то д'і мийут' // кузнец' сто'їит' / даї п'ідку'їу! // кували свек'руху //* (н.п. 46)).

У результаті аналізу східнословобанських назв весільних викупів на тлі акціонального плану обряду і спроб його історичної та міфологічної інтерпретації можна зробити такі **висновки**:

різноманітні викупи як наскрізні весільні обряди – безсумнівний результат дії в суспільстві товарно-грошових відносин, а їх номінація прозоро відбиває характер суспільних стосунків;

усі весільні викупи можна поділити на три групи:

Викупи, сполучені з обрядовими діями, що мають давні корені. Одні з цих дій генетично зумовлені фантастичними уявленнями наших пращурів про природне й соціальне середовище (це перегордження дороги весільному поїзду, підміна молодої, розподіл короваю), інші дії пов'язані зі шлюбними звичаями давніх слов'ян (спроба бояр молодого взяти силою ворота двору молодої, боротьба молодого за місце за весільним столом, пошуки молодої). Поширення назв викупів, сполучених із цими діями, на всій

досліджуваній території – безперечне свідчення архаїчності самих обрядодій. Немає сумніву, що ці дії весільних персонажів давно вже втратили свій первісний магічний або ритуальний зміст, проте, незважаючи на зміну культурно-історичного тла, вони досі залишаються важливими елементами весільної драми, демонструючи цим стійкість акціонального плану обряду. Очевидно, у зв'язку з переходом до класового суспільства у весільній драмі відбулася контамінація давніх сюжетів і міфів із викупам, що стали актуальними для нової історичної доби.

Другу групу становлять численні викупи — дівчини-молодої та різних весільних атрибутів, сполучені з їх викраденням, а також викупи, сполучені з ігровими діями учасників пародійного весілля. Суміжні дії вочевидь мають недовгу історію, у чому переконують відсутність у найменувань міфологічного підґрунтя і невеликі ареали поширення назв. Викупи цього типу демонструють еволюцію весілля: із часом воно втрачає характер суворого обряду і перетворюється на народні розваги.

Осібну позицію займає обряд виторговування дівчини-нареченої під час сватання: на відміну від інших проаналізованих, це не ритуальний викуп, а цілком реальна плата за дівчину її батькам. Оскільки цей обряд не характерний для інших українських територій, вважаємо, що він є нашаруванням на традиційне східнословобжанське (українське у своїй основі) весілля окремих рис сусіднього російського обряду, що мають не слов'янську, а азійську природу (пор. звичай брати “калим” за молоду).

‘Весільний викуп’	Способи мовної презентації			
	моноксема	білексема	фразеологізм	описова конструкція
дівчини-нареченої	<i>ˈdɔɡɔˈvo(ˈi)r</i> (н.п. 31, 32, 47, 89)	<i>ˈvikup(u)ˈmolɔˈdojʲi</i> (н.п. 42, 51, 89)		Н.п. 1, 2, 27, 31, 33, 42, 47, 75, 88, 90 – 92
дороги	<i>ˈpɛˈrɛjma(u)</i> (н.п. 20, 30, 42, 66, 67), <i>ˈpɛrɛˈpona</i> (н.п. 27, 29, 33, 81, 98), <i>ˈpɛrɛˈpʲɪˈnanʲ:</i> <i>a</i> (н.п. 20)			В усіх гов., за винятком н.п. 93
воріт	<i>ˈvoˈrʲɪˈtnʲɪˈtɕa</i> (н.п. 31, 84)		<i>ˈpuˈdritʲiˈmolɔˈdɔɡɔ</i> (н.п. 13)	Решта гов.

приданого		<i>викуп п'риданого</i> (н.п. 94), <i>викуп ск'рин'ї</i> (н.п. 2, 48)		Решта гов.
подарунків у вигляді білизни			<i>л'он ви- би'вати</i> (н.п. 31)	Н.п. 19, 34, 68, 69, 74
молодої				
а) при пошуках	<i>викуп</i> (н.п. 6, 17, 34, 37, 41, 63, 98, 99), <i>викуп</i> л'ан':а (н.п. 30), <i>торг</i> (н.п. 89), <i>торги</i> (н.п. 8, 88)	<i>викуп моло- дойї</i> (н.п. 20, 24, 55, 67, 79, 80, 84), <i>одкуп молодойї</i> (н.п. 58)		Решта гов., за винятком н.п. 92
б) в обряді підміни				Н.п. 4, 6, 10, 25, 35, 46, 66, 94, 101
в) при “вкраде- нні” за весільним столом				Н.п. 23, 34, 48, 61, 66, 93, 99, 102
рушника молодої				Н.п. 58, 63
вінка молодої				Н.п. 62
коси молодої	<i>*выкупъ</i> (н.п. 84)			
місця за весільним столом для молодого	<i>викуп</i> (н.п. 31)			Решта гов.
весільного деревця				Н.п. 2, 35, 45, 58, 82, 93
пляшки з колосками				Н.п. 2, 5, 6, 10 – 13, 18, 23, 25, 26, 30, 33, 38, 41, 56, 58,

				60, 61, 67, 69, 75, 80 – 82, 89, 92, 101
головного убору молодого	<i>*выкупъ</i> (н.п. 87)			Н.п. 10, 16, 18, 52, 82
взуття молодої				Н.п. 1, 3, 5, 7, 18, 25, 30, 34, 37, 54, 58, 60, 61, 71, 82, 86, 94, 101, 102
весільного короваю				В усіх гов.
права на участь у післяве- сільному гулянні	<i>вико лихува- ти</i> (н.п. 68, 72)		<i>б рати штрахе</i> (н.п. 68)	Решта гов.
батьків молодих		<i>в икуп бат 'к'іў</i> (н.п.14)	<i>ку вати свек руху</i> (н.п. 46, 95)	Решта гов.

1. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: Очерки по этнографии края / Сост. В.В. Иванов. – Х., 1898. – Т. I. – 1012 с.
2. Иванова А., Марусов П. Материалы для этнографического изучения Харьковской губернии: Слобода Кабанье // Харьковский сборник. – 1893. – Вып. 7. – С. 417–460.
3. Соловьев С.М. Очерк нравов, обычаев и религии славян, преимущественно восточных, во времена языческие // Архив историко-юридических сведений, относящихся до России, издаваемый Н.Калачевым. – Кн. 1. – М., 1850.
4. Маслова Г.С. Народная одежда в восточнославянских традиционных обычаях и обрядах XIX – нач. XX в. – М., 1984. – 216 с.
5. Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сороколетова. – Т. I–XX. – М.-Л., 1965–1991.
6. Романюк П.Ф. Лексика некалендарных обрядов правобережного Полесья (на материале свадебного обряда). – Дис. ... канд. филол. наук. – К., 1984. – 227 с.
7. Байбурин А.К., Левинтон Г.А. К описанию организации

- пространства в восточнославянской свадьбе // Русский народный свадебный обряд: Исследования и материалы / Под ред. К.В. Чистова и Т.А. Бернштам. – Л., 1978. – С. 89 – 105.
8. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. – К., 1995. – 336 с.
  9. Грозовська Н.А. Термінологія весільного обряду середньо-наддніпрянського регіону (Київська, Полтавська, Черкаська області). – Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Запоріжжя, 1998. – 17 с.
  10. Ларина Л.И. Терминология свадебного обряда Курского региона в этнолингвистическом аспекте. – Дис. ... канд. филол. наук. – Курск, 1990. – 241 с.
  11. Зінич В. Спільне й локальне в народній культурі слов'ян // Народна творчість та етнографія. – 1971. – № 1. – С. 52 – 58.
  12. Романюк П.Ф. Лексика весільного обряду правобережного Полісся: Матеріали до “Лексичного атласу української мови” // Дослідження з української діалектології. – К., 1991. – С. 225 – 251.

**Список назв обстежених населених пунктів
Луганської області**

Багачка	Троїцького району
Лантратівка	Троїцького району
Розпасіївка	Троїцького району
Арапівка	Троїцького району
Верхня Дуванка	Сватівського району
Малоолександрівка	Троїцького району
Тарасівка	Троїцького району
Оборотнівка	Сватівського району
Нижня Дуванка	Сватівського району
Маньківка	Сватівського району
Преображенне	Сватівського району
Куземівка	Сватівського району
Жовтневе	Сватівського району
Стельмахівка	Сватівського району
Гончарівка	Сватівського району
Свистунівка	Сватівського району
Коломийчиха	Сватівського району
Кругле	Сватівського району
Червоноармійське	Білокуракинського району
Танюшівка	Новопсковського району
Лозно-Олександрівка	Білокуракинського району
Кам'янка	Новопсковського району

Білолуцьк	Новопсковського району
Можняківка	Новопсковського району
Шовкунівка	Білокуракинського району
Стативчине	Білокуракинського району
Заводянка	Білокуракинського району
Курячівка	Білокуракинського району
Павлівка	Білокуракинського району
Попівка	Білокуракинського району
Осинове	Новопсковського району
Лизине	Білокуракинського району
Заайдарівка	Новопсковського району
Новорозсош	Новопсковського району
Писарівка	Новопсковського району
Дем'янівка	Білокуракинського району
Бунчуківка	Білокуракинського району
Закотне	Новопсковського району
Паньківка	Білокуракинського району
Тишківка	Новопсковського району
Піски	Новопсковського району
Просяне	Марківського району
Пантюхине	Новопсковського району
Микільське	Міловського району
Тишківка	Марківського району
Кабичівка	Марківського району
Кризьке	Марківського району
Півнівка	Міловського району
Рудівка	Сватівського району
Петрівка	Сватівського району
Мілуватка	Сватівського району
Містки	Сватівського району
Калмиківка	Старобільського району
Новодонбаське	Старобільського району
Залиман	Кремінського району
Макіївка	Кремінського району
Кабанне	Кремінського району
Булгаківка	Кремінського району
Червонопопівка	Кремінського району
Нова Астрахань	Кремінського району
Житлівка	Кремінського району
Михайлівка	Кремінського району
Варварівка	Кремінського району
Єпіфанівка	Кремінського району
Олексіївка	Білокуракинського району
Нещеретове	Білокуракинського району

Булавинівка	Новопсковського району
Підгорівка	Старобільського району
Лиман	Старобільського району
Чмирівка	Старобільського району
Веселе	Старобільського району
Шуликівка	Біловодського району
Литвинівка	Біловодського району
Половинкине	Старобільського району
Євсуг	Біловодського району
Хворостянівка	Старобільського району
Шульгинка	Старобільського району
Сенькове	Старобільського району
Шпотине	Старобільського району
Тецьке	Старобільського району
Штормове	Новоайдарського району
Колядівка	Новоайдарського району
Вовкодаєве	Новоайдарського району
Курячівка	Марківського району
Бондарівка	Марківського району
Великоцьк	Міловського району
Новолимарівка	Біловодського району
Мусіївка	Міловського району
Бараниківка	Біловодського району
Данилівка	Біловодського району
Нижньобараниківка	Біловодського району
Городище	Біловодського району
Смолянинове	Новоайдарського району
Олексіївка	Новоайдарського району
Михайлюки	Новоайдарського району
Безгинове	Новоайдарського району
Дмитрівка	Новоайдарського району
Деркул	Станично-Луганського району
Георгіївка	Лутугинського району
Іллірія	Лутугинського району
Западне	Лутугинського району
Першозванівка	Лутугинського району